

Stefan Zweig
ZVJEZDANI SATI
ČOVJEČANSTVA

LEYKAM
international

Stefan Zweig
ZVJEZDANI SATI ČOVJEČANSTVA
Četrnaest povijesnih minijatura

LEYKAM international

NAKLADNIK

Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA

Jürgen Ehgartner

UREDNIKA

Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA

Andy Jelčić

LEKTURA I KOREKTURA

Neli Mindoljević

© 2026 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati
ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala: „Sternstunden der Menschheit“

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva
kulture i medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Federal Ministry
Housing, Arts, Culture,
Media and Sport
Republic of Austria

Gefördert durch das Bundesministerium für Wohnen,
Kunst, Kultur, Medien und Sport.

ISBN 978-953-340-247-5

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog
sustava Bukinet pod brojem 991006045141209366.

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Tvrtko Gregurić

TISKARA

Denona d.o.o., Zagreb
Tiskanje dovršeno u kolovozu 2026.

Stefan Zweig

ZVJEZDANI SATI ČOVJEČANSTVA

S njemačkoga preveo
Andy Jelčić

Zagreb, 2026.

PREDGOVOR

Nijedan umjetnik tijekom svih dvadeset i četiri sata svojega uobičajenog dana nije neprekidno umjetnik; sve ono bitno i trajno što mu uspijeva uvijek se događa samo u malobrojnim i rijetkim trenucima nadahnuća. Tako ni povijest, u kojoj se divimo najvećoj spisateljici i scenskoj umjetnici svih vremena, nipošto nije neprekidno stvarateljica. I u toj „tajnovitoj Božjoj radionici“, kako Goethe sa strahopoštovanjem naziva povijest, događa se neizmjereno mnogo toga nevažnog i svakodnevnog. I tu su, kao i posvuda u umjetnosti i u životu, uzvišeni, nezaboravni trenutci rijetki. Najčešće ona kao autorica ljetopisa ravnodušno i uporno niže očicu za očicom u dugome lancu što se proteže kroz stoljeća, činjenicu za činjenicom, jer svakoj je napetosti potrebno vrijeme pripreme, a svaki se stvarni događaj mora razviti. Uvijek su potrebni milijuni ljudi unutar jednog naroda da nastane genij, uvijek moraju proći milijuni dokonih svjetskih sati prije no što se pojavi zbiljski povijesni, zvjezdani trenutak čovječanstva.

No nastane li u umjetnosti genij, on nadživi vrijeme; dogodi li se takav trenutak u svijetu, on donese odluku za sljedeća desetljeća i stoljeća. Kao na vrhu gromobrana struja iz cijele atmosfere, tako je onda neizmjerena punina događanja nagurana u najkraće razdoblje. Ono što se inače postupno događa jedno nakon drugoga i usporedno, nagruvano je u jedan jedini trenutak koji sve određuje i odlučuje: jedno jedino da, jedno jedino ne, nešto prerano ili prekasno, i taj trenutak ne može više prizvati ni

stotinu naraštaja, a posve sigurno ne život pojedinca, naroda, pa čak ni tijekom sudbine cijeloga čovječanstva.

Takvi dramatični, sudbinski trenutci tijekom kojih se nadvremenska odluka donosi u jedan jedini datum, jedan sat, a često i minutu, rijetki su u životu pojedinca, a rijetki su i u tijeku povijesti. Neke od tih zvjezdanih trenutaka – tako sam ih nazvao jer su blistavi i nepromjenjivi poput zvijezda što sjajem nadvladavaju tamu prolaznosti – pokušavam prizvati iz najrazličitijih doba i područja. Nigdje se ne pokušava vlastitim izmišljotinama promijeniti boju ili intenzitet vanjskih ili unutarnjih događanja, jer u onim uzvišenim trenucima koji su potpuno oblikovani povijest ne treba nikakvu pomoć. Ondje gdje ona doista vlada kao pjesnikinja i dramatičarka ni jedan pisac ne smije ju pokušati nadmašiti.

BIJEG U BESMRTNOST

Otkriće Tihoga oceana

25. rujna 1513.

Oprema se brod

Pri prvome povratku iz novootkrivene Amerike, Kolumbo je prigodom trijumfnog mimohoda nakrcanim ulicama Seville i Barcelone pokazao velik broj dragocjenosti i neobičnosti, crvenokošce dosad nepoznate rase, nikada viđene životinje, šarene, glasne papige, teretne tapire, zatim neobične biljke i voće koji će se uskoro udomaćiti u Europi, indijske žitarice, duhan i kokosov orah. Sve to oduševljena gomila kličući i radoznalo promatra, no ono što najviše uzbuđuje kraljevski par i njihove savjetodavce nekoliko je škrinjica i košarica sa zlatom. Kolumbo ga iz Indije nije donio mnogo, nekoliko ukrasa koje je od domorodaca dobio zamjenom ili pljačkom, nešto malih poluga i pregršt zrnja, više zlatne prašine no zlata – a cijeli je plijen u najboljem slučaju dostajao za kovanje nekoliko stotina dukata. No genijalni fantast Kolumbo, koji fanatično uvijek vjeruje u ono u što upravo želi vjerovati i koji je upravo slavno dokazao da je u pravu sa svojim pomorskim putom u Indiju, u iskrenome oduševljenju izmišlja da je to tek sitan prvi uzorak. Dobio je pouzdane obavijesti o neizmjernim rudnicima zlata na tim novim otocima; posve plitko, pod tankim slojem zemlje, ondje se na nekim poljima nalazi dragocjeni metal. Lako se može otkopati običnom lopatom, rekli su mu.

Dalje južno nalaze se carstva gdje kraljevi piju iz zlatnih pehara, a zlato ima manju vrijednost nego u Španjolskoj olovo. Kralj kojemu vječno treba zlata sluša u zanosu o tome novom Ofiru, svojemu vlasništvu. Kolumba još ne poznaju dovoljno u njegovoj uzvišenoj ludosti da bi sumnjali u njegova obećanja. Smjesta se velika flota oprema za drugu ekspediciju i sad više nisu potrebni proglassi i bubnjevi da bi se okupila posada. Vijest o novootkrivenome Ofiru, gdje se zlato može skupljati golom rukom, zaludjela je cijelu Španjolsku: ljudi su dotjecali na stotine i tisuće da bi otputovali u El Dorado, zemlju zlata.

No kakva je to mutna poplava, kakva pohlepa sad navaljuje iz svih gradova, sela i zaselaka.

Ne javljaju se samo poštteni plemenitaši koji žele temeljito pozlatiti svoj grb, ne samo bezumni avanturisti i hrabri vojnici, nego se cjelokupna prljavština Španjolske naplavljuje u Palos i Cadiz. Žigosani lopovi, drumski razbojnici i kradljivci koji u zemlji zlata traže unosniji posao, dužnici koji žele pobjeći od vjerovnika, supružnika i svadljivih supruga, svi očajnici i uništene egzistencije, označeni i traženi od žandarmerije, javljaju se kao članovi posade, nasumce nabacana banda upropaštenih života, odlučna da se jednim potezom obogati, a zauzvrat je spremna na svako nasilje i zločin. Tako su sjajno jedan drugome opisivali Kolumbovu izmišljotinu da u tim zemljama samo treba zabiti lopatu u zemlju i već će se pojaviti grumeni zlata, da su imućni među iseljenicima sa sobom povelu sluge i mule da bi onda odmah dragocjeni metal mogli odvući u velikoj količini. Kome ne uspijeva da ga prime kao člana ekspedicije, taj se ugura drugim putom; ne pitajući mnogo za kraljevsko dopuštenje, divlji avanturisti opremaju brodove samo da bi brzo stigli preko i zgrtali zlato, zlato, zlato; jednim udarcem

Španjolska se oslobodila nemirnih duhova i najopasnijega ološa.

Guverner Española (kasnijega San Dominga ili Haitija) s užasom promatra kako mu ti nezvani gosti preplavljuju otok. Iz godine u godinu brodovi donose novi teret i sve neotesanije momke. No jednako su razočarani i došljaci, jer zlato ovdje nikako nije razbacano po cesti i od nesretnih urođenika, na koje su se bacili poput zvijeri, više se nije moglo iscijediti ni zrnca. Tako se te horde povlače i lutaju naokolo, strah i trepet nesretnim indiosima i guverneru. Uzalud ih pokušava pretvoriti u kolonizatore tako što im daje zemlju i stoku, a dodjeljuje im i ljudsku stoku, po šezdeset do sedamdeset urođenika svakome od njih kao roblje. Međutim ni sitni plemenitaši, ni nekadašnji drumski razbojnici, baš nemaju smisla za zemljoradnju i stočarstvo. Nisu došli onamo da bi uzgajali pšenicu i čuvali stoku; umjesto da se brinu o sjetvi i žetvi, muče nesretne indiose – za tek nekoliko godina iskorijenit će cjelokupno stanovništvo – ili će završiti u zatvoru. U kratko vrijeme svi će biti tako zaduženi da će nakon imanja morati prodati kapute, šešire i posljednju košulju, a trgovcima i zelenašima bit će dužni do grla.

Zato je sretna vijest za sve te propale egzistencije na Española što otočki uglednik, pravnik, *bachiller* Martin Fernandez de Enciso, 1510. oprema brod da bi s novom posadom pritekao u pomoć svojoj koloniji na kopnu. Dva čuvena avanturista, Alonzo de Ojeda i Diego de Nicuesa, od kralja Ferdinanda su godine 1509. dobili povlasticu da u blizini Panamskoga tjesnaca utemelje koloniju. Malo nepromišljeno nazvali su je Castilia del Oro; začaran zvučnim imenom i zaslijepljen izmišljotinama, svjetski čovjek i poznavatelj prava cijeli je imetak uložio u taj pothvat. Međutim, iz novoosnovane kolonije u San Sebastijanu, u Urabskome zaljevu, ne stiže zlato, nego

samo prodoran poziv u pomoć. Polovica ljudstva stradala je u borbama s urođenicima, a druga je polovica izgladnjela. Da bi spasio uloženi novac, Enciso riskira ostatak imetka i oprema spasilačku ekspediciju. Tek što su čuli vijest da Encisu treba vojnika, svi desperadosi, svi besposličari Espaňole žele iskoristiti prigodu i nestati s njim. Samo što dalje, pobjeći vjetrovnicima i budnosti strogoga guvernera! No i vjetrovnici su na oprezu. Uviđaju da im najveći dužnici žele zauvijek umaknuti, pa salijeću guvernera da nikoga ne pusti otputovati bez njihova posebnog dopuštenja. Guverner im odobrava molbu. Uveden je strogi nadzor, Encisov brod mora ostati izvan luke, vladine brodice patroliraju i sprečavaju da se netko nepozvan na njega ne ušulja. S beskrajnom gorčinom desperadosi, koji se manje boje smrti nego poštenoga rada ili dužništva, gledaju kako Encisov brod pod punim jedrima kreće u avanturu bez njih.

Muškarac u sanduku

Encisov brod punim jedrima s Espaňole plovi prema američkome tlu i već su obrisi kopna nestali na plavome obzoru. Plovidba je tiha i isprva se ne primjećuje ništa posebno, jedino što posebno snažni krvosljednik – sin slavnoga krvosljednika Becericca, koji se i sam proslavio pod imenom Leoncico – nemirno trčkara gore-dolje po palubi i njuška posvuda. Nitko ne zna kome ta moćna životinja pripada i kako se ukrcala. Naposljetku ipak postane upadljivim da se pas ne da udaljiti od posebno velikog sanduka s provijantom, ukrcanog posljednjega dana. Kad gle, neočekivano se taj sanduk sam otvara i iz njega izlazi, opremljen mačem, kacigom i štitom, poput Santiaga, kastiljskoga svetca, muškarac od nekih trideset i pet

godina. To je Vasco Nuñez de Balboa koji na taj način prvi put pokazuje iznenađujuću drskost, hrabrost i dosjetljivost. Rođen u Jerezu de los Caballeros, u plemenitaškoj obitelji, kao običan vojnik odjedrio je u novi svijet s Rodrigom de Bastidasom, da bi se naposljetku nakon nešto lutanja zajedno s brodom nasukao pred Españolom. Uzaludno je guverner pokušavao od Nuñeza de Balboe načiniti uredna zemljoradnika; nakon nekoliko mjeseci napustio je dodijeljeno mu imanje i tako je u stečaju da ne zna kako bi se spasio od vjerovnika. No dok drugi dužnici stisnutih šaka s obale pilje u vladine brodice koje im onemogućavaju bijeg na Encisov brod, Nuñez de Balboa odvažno zaobilazi kordon Diega Kolumba tako što se sakrio u prazan sanduk za hranu, a jataci ga odnose na brod gdje u striji prije pokreta ne uoče drsko lukavstvo. Tek kad je siguran da je brod dovoljno daleko od obale da se zbog njega neće vraćati, slijepi se putnik pokazuje. I sad je tu.

Bachiller Enciso poštuje pravo i kao što je to kod pravника uglavnom slučaj, nema mnogo smisla za romantiku. Kao *alcalde*, šef policije nove kolonije, ondje ne želi trpjeti bečare i sumnjive egzistencije. Zbog toga Nuñezu de Balboi osorno objavljuje da mu ne pada na pamet povesti ga sa sobom, nego će ga ostaviti na obali prvoga otoka na koji naiđu, svedeno je li naseljen ili nije.

No nije dotle došlo. Naime još dok brod plovi prema Castiliji del Oro, susretne se – što je čudo u ondašnje doba kada tim nepoznatim morima plovi sve u svemu nekoliko desetaka brodova – s brodom s brojnom posadom pod vodstvom muškarca čije će ime uskoro odjeknuti svijetom, Francisca Pizarroa. Njegovi putnici dolaze iz Encisove kolonije San Sebastian i prvo ih smatraju pobunjenicima koji su svojevoljno napustili položaje. No na Encisov užas izvještavaju ga: San

Sebastijana više nema, oni su posljednji u nekadašnjoj koloniji, zapovjednik Ojeda pobjegao je jednim brodom, a ostali, koji su imali samo dva brigantina, morali su čekati da pomru svi osim njih sedamdeset da bi pronašli mjesta u tim malim brodovima. Od tih dvaju brigantina jedan je stradao, pa su trideset i četiri Pizzarova čovjeka posljednji preživjeli iz Castilije del Oro. I kamo sada? Prema Pizzarovu pripovijedanju, Encisovi ljudi nemaju previše volje izložiti se groznoj močvarnoj klimi napuštena naselja i otrovnim strjelicama domorodaca; vratiti se u Españaolu čini im se jedinom mogućnošću. U tome opasnom trenutku iznenada istupa Vasco Nuñez de Balboa. S prvoga putovanja s Roderigom de Bastidasom, objašnjava, poznaje cijelu obalu Srednje Amerike, i sjeća se da su tada na obali rijeke u kojoj je bilo zlata pronašli mjesto nazvano Darien, gdje su urođenici bili prijateljski nastrojeni. Novo bi naselje trebalo utemeljiti ondje, a ne na onome nesretnom mjestu.

Smjesta se cijela posada prikloni Nuñezu de Balboi. U skladu s njegovim prijedlogom, usmjeravaju se prema Darienu na Panamskoj prevlaci, ondje provedu uobičajeni masakr nad urođenicima, i kako među opljačkanim dobrima ima i zlata, desperadosi odluče ondje utemeljiti naselje i onda u pobožnoj zahvalnosti novi grad nazovu Santa Maria de la Antigua del Darien.

Opasni uspon

Uskoro će nesretni financijer kolonije, *bachiller* Enciso, jako požaliti što sanduk s Nuñezom de Balboom u njemu nije bacio preko palube, jer za nekoliko tjedana taj je drznik imao svu moć u rukama. Kao pravnik odrastao s idejom reda i

ispravnosti, Enciso pokušava u svojstvu *alcalde mayor*a vladati u korist španjolske krune u odsutnosti guvernera kolonije, pa u jednoj indijanskoj kolibici donosi edikte jednako čisto i strogo kao da sjedi u pravničkom ured u Sevilli. U toj divljini, kamo ljudska noga još nije stupila, zabranjuje vojnicima da od urođenika izvlače novac zato što je ovo rezervat Krune, pokušava toj raspojasanoj bandi nametnuti red i zakon, no avanturisti se instinktivno priklanjaju čovjeku s mačem i bune se protiv čovjeka s perom. Ubrzo Balboa postaje stvarnim gospodarom kolonije; Enciso mora pobjeći da bi spasio život i kad napokon stigne Nicuesa, jedan od guvernera *terrae firme* koje je postavio kralj da uvede red, Balboa mu ne dopušta da se iskrca, pa se nesretni Nicuesa, potjeran iz zemlje koju mu je dodijelio kralj, utapa na povratku.

Sad je Nuñez de Balboa, čovjek iz sanduka, gospodar kolonije. No unatoč uspjehu ne osjeća se baš ugodno. Naime, otvoreno je ustao protiv kralja, a oprost se može nadati utoliko manje što je postavljeni guverner stradao njegovom krivnjom. Zna da je pobjegli Enciso na putu u Španjolsku s optužbom i prije ili poslije će mu se suditi zbog pobune. Međutim: Španjolska je daleko i ostaje mu dovoljno vremena dok brod dvaput preplovi ocean. Mudro i smiono traži sredstvo kojim bi što je dulje moguće održao uzurpiranu vlast. Zna da u ono doba uspjeh opravdava svaki zločin i da solidna količina zlata isporučena kraljevskoj riznici može ublažiti i produljiti svaki kazneni postupak; dakle prvo valja pribaviti zlato, a onda se ono pretvara u moć! Zajedno s Franciscom Pizzarom podjarmљуje i pljačka urođenike u susjedstvu i usred uobičajenih pokolja postiže odlučujući uspjeh. Jedan od poglavica, imenom Careta, kojega je zaskočio podmuklo i najgrublje kršeći gostoprimstvo, već osuđen na smrt predlaže

mu da radije, umjesto da indiose doživljava kao neprijatelje, s njegovim plemenom sklopi savez te mu kao jamstvo vjernosti nudi svoju kćer. Nuñez de Balboa smjesta prepoznaje važnost toga da među urođenicima ima pouzdanog i moćnog prijatelja; prihvaća Caretinu ponudu i, što još više iznenađuje, do posljednjega trenutka u životu indijanskoj djevojci ostaje najnježnije odanim. Zajedno s poglavicom Caretom podjarmljuje sve indiose u susjedstvu i među njima stječe takav autoritet da ga naposljetku i najmoćniji poglavica, imenom Comagre, sa strahopoštovanjem poziva k sebi.

Taj posjet moćnome poglavici donosi svjetsku povijesnu odluku u životu Vasca Nuñeza de Balboe koji dosad nije bio ništa do desperado i drski pobunjenik protiv Krune, predodređen da završi na vješalima ili pod sjekirom kastiljanskih sudova. Poglavica Comagre prima ga u prostranoj kamenoj kući koja svojim bogatstvom Vasca Nuñeza ostavi bez daha; iako to od njega nitko nije tražio, gostu i prijatelju daruje i četiri tisuće unci zlata. No sad je poglavica na redu da se zapanji. Naime, čim su nebeski sinovi, moćni, bogoliki stranci koje je primio s najvećim poštovanjem, ugledali zlato, nestalo je njihova dostojanstva. Poput pasa puštenih s lanca navalili su jedan na drugoga, izvukli mačeve, stisnuli šake, počeli urlati, izderavati se jedni na druge, jer svatko hoće svoj poseban dio zlata. Zapanjeno i prezrivo poglavica promatra tu gužvu: to je vječito čuđenje svekolike djece prirode na svim krajevima kugle zemaljske nad kulturnim narodima kojima se šaka žutoga metala čini dragocjenijom od svih duhovnih i tehničkih dosega njihove kulture.

Naposljetku im se poglavica obrati, a pohlepno uzdrhtali Španjolci slušaju prevoditelja. Kako neobično, kaže Comagre, da se svađate zbog ovakvih sitnica, da zbog ovako obična

metala izlažete život najtežoj nelagodi i opasnosti. Ondje preko, iza visokih planina, nalazi se veliko jezero, a sve rijeke koje u njega utječu sa sobom donose zlato. Ondje živi narod koji koristi brodove s jedrima i veslima poput vaših, a kraljevi mu jedu i piju iz zlatnih sudova. Ondje možete pronaći taj žuti metal u kakvim god hoćete količinama. To je opasan put, jer jamačno će vam poglavice zabraniti prolaz. No za taj vam je put potrebno samo nekoliko dana.

Vasco Nuñez de Balboa osjeća se pogođenim u srce. Napokon je pronađen trag legendarne zlatne zemlje o kojoj sanjaju već godinama i godinama; na svim mjestima, na jugu i sjeveru, njegovi su prethodnici željeli dokučiti gdje je, a sada je udaljena tek nekoliko dana putovanja, ako taj poglavica govori istinu. Napokon je istodobno zajamčeno i postojanje onoga drugog oceana prema kojemu su Kolumbo, Cabot, Corereal, svi veliki i slavni moreplovci, uzalud tražili put: time je zapravo otkriven i put oko svijeta. Tko prvi ugleda to novo more i zauzme ga za svoju domovinu, njegovo ime se na Zemlji neće zaboraviti nikada. Balboa prepoznaje što mora učiniti da bi se iskupio od svekolike krivnje i stekao neprolaznu čast i slavu: prvi prijeći prevlaku do Mar del Sura, Južnoga mora što vodi u Indiju i osvojiti novi Ofir za španjolsku krunu. Tijekom toga sata u kući poglavice Comagrea njegova je sudbina odlučena. Od toga trenutka život tog slučajnog avanturista dobiva viši, nadvremenski smisao.

Bijeg u besmrtnost

Nema veće sreće u čovjekovoj sudbini nego kad usred života, u stvaralačkim muškim godinama, otkrije svoju životnu zadaću.

Nuñez de Balboa zna što je na kocki – bijedna smrt na gubilištu ili besmrtnost. Prvo iskusiti mir s Krunom, naknadno legitimirati svoje nedjelo, uzurpaciju vlasti i ozakoniti ga! Zbog toga jučerašnji pobunjenik, kao najrevniji podanik, kraljevsko-me rizničaru na Española, Pasamonteu, ne šalje samo zakonski određenu petinu Comagreova dara, nego, bolje upućen u svjetske običaje od krutoga pravnika Encisa, službenome dijelu dodaje još i bogati privatni prilog s molbom da ga potvrdi kao upravitelja kolonije. Rizničar Pasamonte za to doduše nema ovlaštenja, ali za dobar novac Nuñezu de Balboi šalje privremeni i u stvarnosti bezvrijedan dokument. Istodobno je Balboa koji se želi osigurati na sve strane poslao dvojicu najpouzdanijih ljudi u Španjolsku da na dvoru pripovijedaju o njegovim zaslugama za Krunu i prenesu važnu vijest koju je izvukao od poglavice. Potrebna mu je, javlja Vasco Nuñez de Balboa u Seville, ekspedicija od samo tisuću ljudi; nudi da će s njom za Kastilju učiniti više no ijedan Španjolac prije njega. Obvezuje se da će otkriti novo more i osvojiti napokon pronađenu zemlju zlata koju je Kolumbo uzaludno obećavao, a on, Balboa, u tome će uspjeti.

Čini se da se sve okrenulo na dobro za izgubljena čovjeka, pobunjenika i desperada. No sljedeći brod iz Španjolske nosi loše vijesti. Jedan od njegovih pomagača pri pobuni, kojega je svojedobno poslao onamo da bi otupio optužbe orobljenoga Encisa na dvoru, javlja mu da su stvari po njega opasne, čak i po život. Povrijeđeni *bachiller* je pred španjolskim sudom uspio s optužbom protiv otimača vlasti i Balboa je osuđen na to da ga odšteti. S druge strane, vijest o položaju nedaleka Južnog mora koja ga je mogla spasiti još nije pristigla; u svakome slučaju, sa sljedećim će brodom stići sudski službenik da Balbou

pozove da položi račune za pobunu i onda ga ili osudi na licu mjesta ili ga u lancima dovede natrag u Španjolsku.

Vasco Nuñez de Balboa shvaća da je izgubljen. Presuda je donesena prije no što je stigla vijest o blizini Južnoga mora i zlatnoj obali. Dakako da će je drugi iskoristiti dok mu se glava bude kotrljala po pijesku – netko će drugi ostvariti njegovo djelo, djelo o kojemu je sanjao; on sam nema se više čemu nadati od Španjolske. Zna se da je zakonskoga kraljevog guvernera otjerao u smrt, da je osobno protjerao *alcaldea* – još će morati smatrati milostivom presudu koja mu samo odredi zatvor, a ne uputi ga da svoju drskost ispašta pred krvnikom. Ne može računati s utjecajnim prijateljima, jer ni sam više nema ovlasti, a njegov najbolji zagovornik, zlato, još uvijek ima pretih glas da bi mu osiguralo milost. Samo ga jedna stvar može spasiti od kazne za drskost – još veća drskost. Ako otkrije drugo more i novi Ofir prije no što pristignu provoditelji zakona i njihovi ga izvršitelji ščepaju i okuju, može se spasiti. Samo je jedan oblik bijega ovdje na kraju nastanjena svijeta za njega moguć, bijeg u grandiozno djelo, bijeg u besmrtnost.

Tako Nuñez de Balboa odluči ne čekati tisuću ljudi zamoljenih od Španjolske za osvajanje nepoznatoga oceana, a jednako tako ni dolazak sudskih izvršitelja. Radije će pokušati golemi podvig sa šačicom jednako odlučnih! Radije časno umrijeti za jednu od najodvažnijih avantura svih vremena nego biti sramotno odvučen na gubilište sputanih ruku. Nuñez de Balboa okuplja koloniju, ne prešutjevši poteškoće objašnjava svoju nakanu da prijeđe prevlaku i pita tko ide s njim. Njegova hrabrost potakne i ostale. Stotinu i devedeset vojnika, gotovo cjelokupno vojno sposobno ljudstvo kolonije, izjavi da je spremno poći s njim. Ne treba pribavljati previše opreme, jer ti ljudi ionako žive u stalnome ratu. I tako 1. rujna

1513. Nuñez de Balboa, junak i razbojnik, avanturist i pobunjenik, započinje marš u besmrtnost.

Neprolazni trenutak

Prelazak preko Panamske prevlake počinje u pokrajini Coyba, malome carstvu poglavice Carete čija je kći Balboina životna družica; Nuñez de Balboa, kako će se poslije pokazati, nije odabrao najuže mjesto i tim neznanjem za nekoliko je dana produljio opasni prijelaz. No njemu je prije svega moralo biti važno da pri takvome odvažnom prodoru u nepoznato za popunu zaliha ili povlačenje ima osiguranje prijateljskoga indijanskog plemena. Skupina se u deset velikih kanua prebacuje iz Dariena u Coybu, stotinu i devedeset vojnika opremljenih kopljima, mačevima, arkebuzama i samostrelima, praćenih popriličnim čoporom krvosljednika kojih su se ljudi bojali. Saveznik, poglavica, stavlja mu na raspolaganje indiose kao nosače i vodiče i već 6. rujna počinje slavni marš preko prevlake koji postavlja goleme zahtjeve čak i na snagu volje tako smionih i okušanih avanturista. Na zagušljivoj i omamljujućoj ekvatorijalnoj žezi Španjolci moraju prvo prijeći nizine čije je močvarno tlo koje izaziva groznicu još stoljećima nakon toga pri gradnji Panamskoga kanala pobilo tisuće. Od prvoga trenutka prolaz se bespućima mora probijati kroz otrovnu džunglu sjekirom i mačem. Kao kroz čudovišni zeleni rudnik prvi u skupini ostalima probijaju uzak tunel kroz gustiš kojim onda u beskrajnoj koloni po jedan prolazi vojska konkvistadora, stalno s oružjem u ruci, neprekidno, i danju i noću, napetih osjetila da bi se obranili od iznenadnoga napada urođenika. Guši ih vrućina vlažne, magličaste tame golema nadvijenog i

mokrog drveća nad kojim prži nemilosrdno sunce. Oznojena i žednih usana, skupina natovarena oružjem i oklopima vuče se kilometar po kilometar; zatim opet iznenada nastupi orkanski prolom oblaka; potočići u trenu postanu brzacima koje valja ili pregaziti ili prijeći preko visećih mostova od lika i lijana što bi ih na brzinu improvizirali indios. Za hranu Španjolci nemaju ništa do šačice kukuruza; neispavani, gladni, žedni, okruženi bezbrojnim kukcima krvopijama koji ih bodu, probijaju se naprijed u odjeći poderanoj trnjem, izranjavljenih nogu, grozničavih očiju i obraza otečenih od uboda zujećih kukaca. Nemaju mira danju, ne mogu spavati noću, i ubrzo su posve iscrpljeni. Već nakon prvoga tjedna marša najveći dio skupine ne može više izdržati napore, pa Nuñez de Balboa koji zna da su prave opasnosti tek pred njima, zapovjedi da svi koji imaju groznicu i ostali zahvaćeni tegobama radije ostanu. U odlučujuću avanturu upustit će se samo s najbiranijima iz svoje skupine.

Napokon se teren počinje uspinjati. Džungla se prorjeđuje, jer samo u močvarnim nizinama uspijeva razviti cijelo tropsko bogatstvo. No sada, s obzirom na to da više nema zaštite sjene, okomito ekvatorsko sunce jarko i oštro prži teške oklope. Polagano i u kratkim etapama umorno se ljudstvo postupno penje brežuljkastim područjem do planinskoga lanca koji poput kamene kralježnice dijeli usku prevlaku između dvaju mora. Pomalo se pogled oslobađa; noću zrak postaje svježijim. Nakon osamnaest dana junačkih napora čini se da je najveća poteškoća svladana; pred njima se uzdiže hrbat planinskoga lanca s čijega se vrha po riječima indijanskih vodiča vide oba oceana, Atlantski i još nepoznati i neimenovani Tihi ocean. No upravo sada kad se žilavi, podmukli otpor prirode čini konačno svladanim, pred njih staje novi neprijatelj, poglavica

te pokrajine, da bi sa stotinama ratnika tuđincima onemogućio prolaz. Nuñez de Balboa ima dostatnoga iskustva u borbi s indiosima. Dovoljno je ispaliti salvu iz arkebuza i ponovno umjetne munje i gromovi pokazuju oprobanu čarobnu moć nad domorodcima. Oni urlajući bježe dok ih progone Španjolci i krvosljednici. No umjesto da se raduje lakoj pobjedi, Balboa ga kao i svi španjolski osvajači obeščašćuje bijednom okrutnošću tako što određen broj bespomoćnih, sputanih zarobljenika – kao nadomjestak za borbe bikova i gladijatorske igre – žive baca gladnim krvosljednicima da ih rastrgaju, raščereče i raskidaju. Odvratna klaonica umrlja posljednju noć prije besmrtnoga dana Nuñeza de Balboe.

Ti španjolski osvajači u svojem karakteru i pristupu pokazuju jedinstvenu i neobjašnjivu mješavinu osobina. Pobožni, vjernici, tako kako su to svojedobno bili samo davni kršćani, obraćaju se Bogu iz dubine duše, a istodobno u njegovo ime čine najsramočnija nedjela u povijesti. Sposobni za najdivnije i najjunačkije dosege hrabrosti, žrtvovanja i patnje, međusobno se varaju i bore na najbesramniji način, a opet usred te niskosti imaju izražen osjećaj časti i prekrasan, doista divljenja vrijedan smisao za povijesnu veličinu svoje zadaće. Isti taj Nuñez de Balboa koji je prethodne večeri bespomoćne, vezane zarobljenike bacio psima goničima i možda zadovoljno pomilovao zvijeri s čijih je laloka još kapala svježa ljudska krv, točno je svjestan važnosti svojega djela u povijesti čovječanstva, pa u odlučujućemu trenutku pronalazi jednu od onih velikih gesta koje tijekom vremena ostaju nezaboravnima. Zna da će taj 25. rujna postati važnim danom u svjetskoj povijesti i s prekrasnom španjolskom patetikom taj čvrsti, odlučni avanturist pokazuje kako u potpunosti razumije smisao svojega nadvremenskog poslanja.

Velika Balboina gesta: uvečer, neposredno nakon pokolja, jedan od domorodaca pokazuje mu nedaleki vrh planine i kaže mu da se već odatle vidi more, nepoznato Mar del Sur. Balboa smjesta izdaje zapovijedi. Ranjene i iscrpljene ostavlja u opljačkanu selu, a onima još sposobnima za marš – još ih je šezdeset i sedam od prijašnjih stotinu i devedeset s kojima je u Darienu krenuo na put – nalaže da se penju uz brijeg. Oko deset ujutro blizu su vrha. Valja se popeti još samo na malu, голу uzvisinu i onda se pogled mora razastrti u beskraj.

U tome trenutku Balboa zapovjedi skupini da stane. Nitko ne smije ići za njim, jer prvi pogled na nepoznati ocean ne želi podijeliti ni s kim. Samo i jedino on želi za sva vremena biti i ostati jedinim Španjolcem, jedinim Europljaninom i prvim kršćaninom koji će, nakon što je prejedrio jedan od golemih oceana našega svijeta, ugledati i drugi, još uvijek nepoznati Tihi ocean. Penje se polagano, dok mu srce lupa, duboko prožet važnošću trenutka, sa zastavom u lijevoj ruci, a mačem u desnoj, usamljena silueta u golemome krugu. Polagano se uspinje, ne žureći se, jer stvarno je djelo već gotovo. Još samo nekoliko koraka, sve manje i manje, i zaista, nakon što je dosegnuo vrh, pred njim se otvara silan prizor. Iza obronaka brjegov, brežuljaka koji se spuštaju pošumljeni i zeleni, prostire se golema ravan metalnoga odsjaja, more, more, novo, nepoznato, dosad samo sanjano i nikada viđeno, u legende utkano, koje već godinama Kolumbo i svi njegovi sljednici uzalud traže, a čiji valovi oplakuju Ameriku, Indiju i Kinu. A Vasco Nuñez de Balboa gleda i gleda i gleda, ponosan i blažen upija svijest da je njegovo oko prvo europsko u kojemu se odražava beskonačno plavetnilo toga mora.

Dugo i u ekstazi Vasco Nuñez de Balboa gleda u daljinu. Tek tada poziva drugove i prijatelje da bi s njima podijelio

svoj ponos. Nemirni, uzbuđeni, zadihani i vičući uspinju se, pentraju i trče uz brijeg, bulje i čude se i oduševljeno pokazuju prema moru. Iznenada otac Andres de Vara koji ih prati započinje *Te Deum laudamus*, pa vika i galama smjesta staje; grubi i hrapavi glasovi vojnika, avanturista i razbojnika spajaju se u pobožnome koralu. Indiosi zapanjeno gledaju kako na jednu svećenikovu riječ ruše drvo da bi podignuli križ u koji će urezati inicijale imena španjolskoga kralja. Kada je taj križ podignut, izgledalo je kao da njegove dvije drvene ruke žele obuhvatiti oba mora, Atlantski i Tihi ocean, s njihovim nevidljivim daljinama.

Usred bogobojazne šutnje istupa Nuñez de Balboa i obraća se vojnicima. Ispravno su učinili, kaže, što zahvaljuju Bogu koji im je ukazao čast i milost, i mole ga da im i dalje pomaže pri osvajanju ovoga mora i svih tih zemalja. Budu li ga i dalje vjerno slijedili kao i dosad, iz te nove Indije vratit će se kao najbogatiji Španjolci, rekao je. Svečano maše zastavom na sve četiri strane svijeta da bi za Španjolsku osvojio sve daljine što ih dosežu vjetrovi iz sva četiri smjera. Zatim poziva pisara, Andresa de Valderrabana, da osmisli povelju koja će zauvijek zabilježiti taj svečani čin. Andres de Valderrabano razmotava pergament koji je doteglio kroz prašumu u zaključanoj drvenoj škrinji zajedno s tintarnicom i perom te poziva sve plemenitaše, vitezove i vojnike – *los Caballeros e Hidalgos y hombres de bien* – „nazočne pri otkriću Južnoga mora, Mar del Sur, po uzvišenome i velecijenjenom gospodinu kapetanu Vasco Nuñezu de Balboi, guverneru njegove Visosti” da potvrde kako je „gospodin Vasco Nuñez bio onaj koji je prvi vidio to more i pokazao ga onima koji su ga slijedili”.

Zatim njih šezdeset i sedam silazi s brijega i od toga 25. rujna 1513. čovječanstvo zna za posljednji, dotad nepoznati ocean na Zemlji.

Zlato i biseri

Dosegnuta je izvjesnost. Vidjeli su more. Ali sada dolje na obalu, osjetiti nadolazeću vodu, dodirnuti je, okusiti i skupiti plijen s njezine obale! Dva dana traje silazak, a da bi ubuduće znao najkraći put od gorja do mora, Nuñez de Balboa dijeli ljudstvo u skupine. Treća od njih, pod Alonzom Martinom, prva dolazi do obale, a već su i obični vojnici unutar te skupine avanturista prožeti ohološću slave i žeđi za besmrtnošću, tako da čak i običan čovjek Alonzo Martin smjesta traži od pisara da mu crno na bijelo ovjeri kako je bio prvi koji je nogu i ruku namočio u ove još bezimene vode. Tek nakon što je svojemu malenom Ja priskrbio zrnce besmrtnosti, javlja Balboa da je dosegnuo more i vlastitom rukom dotaknuo vodu. Balboa se smjesta spremi na novu patetičnu gestu. Sljedećega dana, kalendarski na dan svetoga Mihaela, u pratnji tek dvadeset i dvojice suputnika, pojavljuje se na žalu da bi sam kao sveti Mihael, naoružan i opâsan, u svečanome obredu preuzeo posjed nad novim morem. Ne ulazi odmah u vodu, nego kao njezin vlasnik i gospodar oholo čeka, odmarajući se pod drvom, da plima val dobaci do njega i poput poslušna psa obliže mu stopala jezikom. Tek tada ustaje, štit zabacuje na leđa da bi sjajio na suncu poput zrcala, u jednu ruku uzima mač, a u drugu kastiljsku zastavu sa slikom Majke Božje i ulazi u vodu. Tek kad mu valovi dosegnu do bokova i kad je posve uronjen u tu veliku, stranu vodu, Nuñez de Balboa,

dotad pobunjenik i desperado, a sada najodaniji kraljev sluga i pobjednik, zamaše zastavom na sve strane i uz to glasno poviče: „Živjeli uzvišeni i moćni vladari Ferdinand i Ivana od Kastilje, Leona i Aragona, u čije ime i u korist kraljevske kastiljske krune uzimam u stvarni, tjelesni i trajni posjed sva ova mora, zemlje, obale, luke i otoke te se kunem, ako ikoji vladar ili drugi zapovjednik, kršćanin ili poganin kakve god vjere i staleža položi ikakvo pravo na ove zemlje i mora, da ću ih braniti u ime kralja kastiljskoga, čije su vlasništvo, sada i do vijeka, dok je svijeta i do sudnjega dana.”

Svi Španjolci ponavljaju zakletvu, a riječi im na trenutak nadglasavaju glasni huk valova. Svatko od njih ovlaži usnice morskom vodom i još jednom se pisar Andres de Valderrabano prihvća izjave o preuzimanju i zaključuje dokument riječima: „Ova dvadeset i dvojica te pisar Andres de Valderrabano bili su prvi kršćani koji su stupili u Mar del Sur i svi su rukama zgrabili vodu i ovlažili usnice da bi provjerili je li voda slana kao i ona drugoga mora. Kad su vidjeli da to jest tako, zahvalili su Bogu.”

Veliko je djelo učinjeno. Sada još valja izvući zemaljsku korist iz junačkoga pothvata. Kod nekih domorodaca Španjolci opljačkaju ili razmjenom dođu do nešto zlata. No usred trijumfa čeka ih novo iznenađenje. Indiosi im donose cijele pregršti dragocjenih bisera, pronađenih na obližnjim otocima u preobilju. Među njima je jedan kojemu je nadjenut naziv „Pellegrina”, a opjevali su ga Cervantes i Lope de Vega jer je ukrašavao kraljevsku krunu Španjolske i Engleske kao jedan od najljepših bisera. Sve torbe i vreće Španjolci natrpaju dragocjenostima koje ovdje nisu mnogo zanimljivije od školjki i pijeska, a kad pohlepno pitaju dalje o stvari koja im je najvažnija na svijetu, zlato, jedan od poglavica pokazuje prema jugu

gdje se obrisi brjegovu spaja s obzorom. Ondje se, objašnjava, nalazi zemlja s neizmjernim bogatstvima, vladari blaguju iz zlatnih posuda, a velike četveronožne životinje – poglavica misli na lame – u kraljevu riznicu prenose najdivnije terete. Imenuje i zemlju južno u moru iza brjegovu. Zvuči kao „Birù”, melodiozno i strano.

Vasco Nuñez de Balboa zuri za raširenom poglavičinom rukom u daljinu gdje se brjegovu blijedi gube u nebu. Meka, zavodljiva riječ „Birù” smjesta mu se upisala u dušu. Srce mu nemirno udara. Drugi put u životu dobio je veliko obećanje. Prva poruka, ona Comagreova o blizini mora, ispunila se. Pronašao je biserno žalo i Mar del Sur, možda mu uspije i ono drugo, otkriće i osvajanje carstva Inka, zemlje zlata ovoga svijeta.

Rijetko bogovi odobre...

Nuñez de Balboa još uvijek čeznutljivo zuri u daljinu. Poput zlatnoga zvona, riječ „Birù”, „Peru”, klati mu se u duši. Ali – bolna li odricanja! – ovaj put ne smije se odvažiti na daljnje istraživanje. S tridesetak izmorenih ljudi ne može se osvojiti nikakvo carstvo. Dakle natrag u Darien i onda jednom poslije s prikupljenim snagama pronađenim putem krenuti prema novome Ofiru. Međutim, povratak nije ništa lakši. Još se jednom Španjolci moraju probijati kroz džunglu, još jednom preživjeti prepade urođenika. I ovo više nije ratna postrojba, nego malena skupina oboljelih od groznice koji se klate posljednjim snagama – i sam Balboa je blizu smrti, a indios ga nose u mreži za spavanje. Nakon četiri mjeseca groznih napora vraća se u Darien 19. siječnja 1514. No jedan od velikih

povijesnih podviga učinjen je. Balboa je ispunio obećanje, svi oni koji su se s njim odvažili krenuti u nepoznato obogatili su se; njegovi su vojnici s obale Južnoga mora donijeli blago kakvo Kolumbo i njegovi konkvistadori nikada nisu donijeli, a i svi ostali kolonisti dobili su svoj dio. Petina je odvojena za krunu i nitko pobjedniku ne zamjera što je pri podjeli plijena i svojemu psu Leoncicu kao nagradu za to što je tako poduzetno nesretnim urođenicima trgao meso s kostiju kao i bilo kojemu drugom ratniku dao nagradu u iznosu od pet stotina zlatnih pesosa. Nitko u koloniji nakon takva uspjeha više ne osporava njegov autoritet guvernera. Avanturistu i pobunjenika slave kao božanstvo, a on može ponosno poslati u Španjolsku vijest da je poslije Kolumba izveo najveći pothvat za kastiljsku krunu. Strmo se uspevši, sunce njegove sreće probilo se kroz sve oblake kojima mu je dotad bio pritisnut život. I sad je u zenitu.

No Balboina sreća traje kratko. Tek nekoliko mjeseci poslije, za blistava lipanjskog dana, stanovništvo Dariena hrli na žalo. Na obzoru se pojavilo jedro i već to je poput čuda u ovome zabačenom kutku svijeta. Ali gle, drugo se pojavljuje uz njega, treće, četvrto, peto, i ubrzo ih je deset, ne, petnaest, ne, dvadeset, cijela flota plovi prema luci. Ubrzo doznaju: sve je to uzrokovalo pismo Nuñeza de Balboe, ali ne poruka o njegovu trijumfu – ona još nije stigla u Španjolsku – nego ono prethodno izvješće u kojemu je prvi put prenio kacikovo kazivanje o obližnjemu Južnom moru i zemlji zlata i zatražio vojsku od tisuću ljudi kako bi osvojio te zemlje. Za tu ekspediciju španjolska kruna nije oklijevala opremiti tako silnu flotu. No, u Sevilli i Barceloni nikomu ni na trenutak nije palo na pamet tako važnu zadaću povjeriti pustolovu i pobunjeniku na tako lošem glasu kao što je Vasco Nuñez de Balboa. Poslan je poseban guverner, bogat, plemenit, visokopoštovan

šezdesetogodišnjak, Pedro Arias Davilla, najčešće zvan Pedrarias, kako bi kao kraljev namjesnik napokon uveo red u koloniji, proveo pravdu za sve dosad počinjene prijestupe, pronašao to Južno more i osvojio obećanu zemlju zlata.

Nastaje nezgodna situacija za Pedrariasu. S jedne strane ima nalog da pobunjenika Nuñeza de Balbou pozove na odgovornost zbog prijašnjega progona guvernera i da ga, ako mu se dokaže krivnja, okuje u lance ili pogubi; s druge strane ima nalog da otkrije Južno more. No, tek što je njegov čamac dotaknuo kopno, doznaje da je upravo taj Nuñez de Balboa, kojega bi on trebao izvesti pred sud, na vlastitu ruku izveo to veličanstveno djelo, da je taj pobunjenik već proslavio trijumf namijenjen njemu, i španjolskoj kruni učinio najveću uslugu od otkrića Amerike. Razumije se da takvome čovjeku sada ne može kao običnome zločincu položiti glavu na panj; mora ga ljubazno pozdraviti i iskreno mu čestitati. Ali od toga je trenutka Nuñez de Balboa izgubljen. Pedrarias nikada neće oprostiti suparniku što je samostalno ostvario djelo za čije je izvršenje on bio poslan i koje bi mu osiguralo vječitu slavu tijekom stoljeća. Doduše, kako ne bi prerano ogorčio koloniste, mora suspregnuti mržnju prema njihovu junaku; istraga se odgađa i čak se uspostavlja prividni mir tako što Pedrarias kćer, koja je još ostala u Španjolskoj, zaručuje za Nuñeza de Balbou. No, njegova mržnja i ljubomora prema Balboi nipošto ne jenjavaju, nego se još i pojačavaju kad iz Španjolske, gdje se napokon doznalo za Balboino djelo, stiže dekret koji bivšemu pobunjeniku naknadno dodjeljuje uzurpiranu titulu, imenuje ga i *adelantadom* i nalaže Pedrariasu da se s njim savjetuje o svakome važnom pitanju. Za dvojicu guvernera ova je zemlja premalena; jedan će morati ustuknuti, jedan će od njih dvojice propasti. Vasco Nuñez de Balboa osjeća da mu mač

visi nad glavom, jer u Pedrariasovim je rukama vojna moć i pravda. Stoga po drugi put pokušava bijeg koji mu je prvi put tako sjajno uspio – bijeg u besmrtnost. Traži od Pedrarias dopuštenje da opremi ekspediciju kako bi istražio obalu Južnoga mora i osvojio šire područje. Tajna je namjera staroga pobunjenika međutim da se na drugoj obali osamostali od svakog nadzora, sam izgradi flotu, postane gospodarom vlastite provincije i po mogućnosti osvoji onaj legendarni Birù, taj Ofir Novoga svijeta. Pedrarias podmuklo pristaje. Propadne li Balboa u tome pothvatu, tim bolje. Uspije li u svojem naumu, još će uvijek biti vremena da se riješi toga previše ambicioznog čovjeka.

Time Nuñez de Balboa nastavlja novi bijeg u besmrtnost; njegov je drugi pothvat možda još grandiozniji od prvoga, iako mu povijest, koja uvijek slavi samo onoga tko uspije, nije podarila jednaku slavu. Ovaj put Balboa ne prelazi prevlaku samo sa svojim ljudima, nego nalaže tisućama domorodaca da preko planina vuku drvo, daske, užad, jedra, sidra i vitla za četiri brigantine. Jer, bude li jednom ondje imao flotu, moći će zaposjesti sve obale, osvojiti Biserne otoke i Peru, onaj legendarni Peru. No, sudbina je ovaj put protiv odvažnoga Balboe, pa on neprestano nailazi na nove otpore. Tijekom marša kroz vlažnu džunglu crvi izjedaju drvo, daske stižu trule i neupotrebljive. Ne dajući se obeshrabriti, Balboa u Panamskome zaljevu nalaže sječu novih stabala i izradu novih dasaka. Njegova energija čini prava čuda – već izgleda da je sve uspjelo, izgrađene su brigantine, prve na Tihome oceanu. Tada olujni tornado iznenada izaziva golemi porast rijeka s dovršenim brodovima. Gotova plovila odnosi bujica i razbijaju se u moru. Mora se početi i treći put; napokon uspijeva dovršiti dvije brigantine. Balboi trebaju još samo dvije ili tri, pa da

može krenuti i osvojiti zemlju o kojoj sanja danju i noću, otkad je onaj poglavica tada raširenom rukom pokazao prema jugu i otkad je prvi put čuo zavodljivu riječ „Birù”. Neka još dođe nekoliko hrabrih časnika, zatražit će dobru dopunu ljudstva, i može utemeljiti svoje carstvo! Još samo nekoliko mjeseci, još samo malo sreće uz tu odvažnost, i svjetska povijest ne bi pobjdnikom nad Inkama i osvajačem Perua nazivala Pizarroa, nego Nuñeza de Balbou.

Ali čak i prema svojim miljenicima sudbina se nikada ne pokazuje previše velikodušnom. Rijetko bogovi smrtniku podare više od jednoga jedinog besmrtnog djela.

Pad

Silnom je energijom Nuñez de Balboa pripremao veliki pot-hvat. Ali upravo mu taj smioni uspjeh stvara opasnost, jer sumnjičavo Pedrariasovo oko nemirno promatra namjere podređenoga. Možda mu je izdajom stigla vijest o Balboinim ambicioznim snovima o vladavini, a možda se samo ljubomorno boji drugoga uspjeha starog pobunjenika. U svakom slučaju, iznenada šalje Balboi vrlo srdačno pismo; moli ga da se, prije nego što konačno započne svoj osvajački pohod, vrati na razgovor u Aclu, grad blizu Dariena. Balboa, koji se nada da će od Pedrariasia dobiti daljnju podršku u ljudstvu, odaziva se pozivu i odmah se vraća. Pred gradskim mu vratima ususret maršira mala skupina vojnika, prividno zato da bi ga pozdravila; on radosno hita prema njima kako bi zagrljio njihova vođu, svojega dugogodišnjeg suborca, pratitelja pri otkriću Južnoga mora i bliskog prijatelja Francisca Pizarroa.

Ali Francisco Pizarro mu teško spusti ruku na rame i proglasi ga uhićenim. I Pizarro žudi za besmrtnošću, i on žudi za osvajanjem zemlje zlata, pa mu možda nije ni mrsko što mu je s puta uklonjen tako odvažan prethodnik. Guverner Pedrarias pokreće proces zbog navodne pobune; suđenje se održava brzo i nepravedno. Nekoliko dana poslije Vasco Nuñez de Balboa s najvjernijima od svojih drugova korača prema panju; bljesne krvnikov mač i u sekundi se u glavi koja se otkotrljala zauvijek ugasi oko koje je kao prvo u povijesti čovječanstva istodobno gledalo oba oceana što obuhvaćaju našu Zemlju.